

D E

Cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief

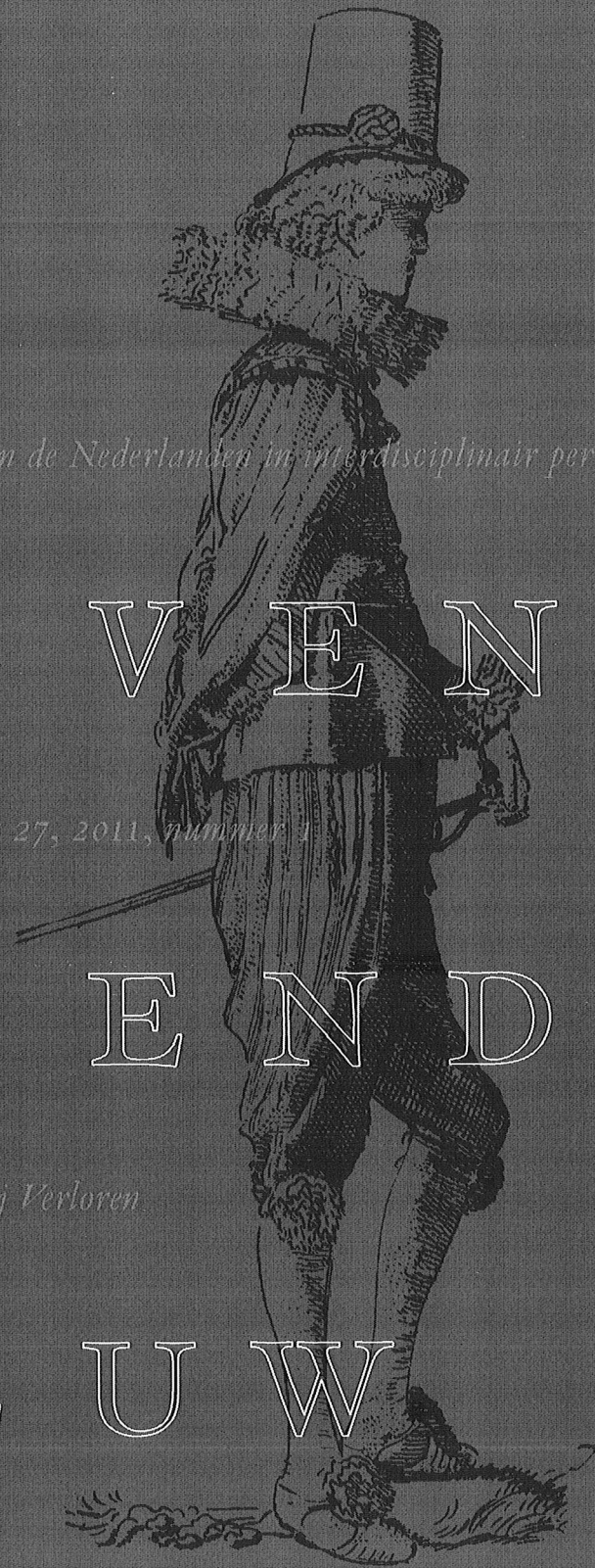
Z E V E N -

Jaargang 27, 2011, nummer 1

T I E N D E

Uitgeverij Verloren

E E U W

eveneens in de veengebieden vast te stellen is. Ook de balans tussen de rol van dominerende steden en de inspraak van lokale belangengroepen is een recurrent thema in de huidige waterstaatshistoriografie. Aan discussies omtrent oorzaken en faseringen in dergelijke waterstaatkundige ontwikkelingen kan dit boek zeker een bijdrage leveren.

S. Zeischka

F. Diercks. *Backer. Een Amsterdamse familie in beeld*. Zwolle, Waanders, 2010. 112 pp. ISBN 978-90-400-7717-3. € 17,95.

Soms zijn titels veelzeggend. Zeker als de titel ten opzichte van de oorspronkelijke aankondiging van de uitgever een verandering ondergaat. Het boek *Backer. Een Amsterdamse familie in beeld*, dat is verschenen ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Backer-Stichting en de begeleidende tentoonstelling in Museum Willet-Holthuysen, gaat niet over de brede kunstcollectie van de familie Backer, maar is vooral een familiegeschiedenis in beeld geworden. Dat maakt het boek niet minder interessant. De portrettencollectie van deze Amsterdamse regentenfamilie is van respectabele ouderdom. Het oudste portret dateert uit 1558, het laatste uit 1902; in het boek is achterin een lijst met alle portretten in de collectie van de Backer-Stichting opgenomen. Deze collectie vertoont alle trekken van de troebelen die portretten in de loop der eeuwen doormaken: vererving, familieruzies en ongeneerde kopieerlust; het portret als middel tot familiale zelfverwerkelijking. Een prachtig voorbeeld hiervan is het portret van burgemeester Willem Backer (1595-1652) dat in 1685 in opdracht van zijn kleinzoon Willem Backer Cornelisz (1656-1731) door Willem van Mieris naar een huwelijksportret uit 1627 (alleen in kopie overgeleverd) werd geschilderd. Op dit oorspronkelijke portret is Willem Backer naar de laatste mode van zijn tijd gekleed. De schilder Willem van Mieris trekt in 1685 die lijn zonder aarzeling door en portretteert Willem Backer in een modieuze Japanse rok, een kostuumbeeld dat twee generaties eerder niet bestond. Het heeft overigens een van de mooiste portretten in de Backer-collectie opgeleverd, dat niet zonder reden de omslag van het boek siert. Dezelfde Wil-

lem Backer Cornelisz., genealoog en verzamelaar van o.a. naturalia en artificialia, gaf ook de opdracht tot een ander pronkjuweel van de Backer-collectie: het *Album Backer*. Hij bracht in het album 116 miniatuurportretjes van zijn familie onder. De meeste portretjes zijn gebaseerd op bestaande portretten. In 1729 werden de nieuwste telgen naar het leven geportretteerd. Ook na Willems' dood werden nog portretten toegevoegd. Het album heeft een belangrijke rol kunnen spelen bij de identificatie van portretten van deze familie. Ondanks het uitsterven van de oudste tak van de familie Backer in 1818 vond een belangrijk deel van de portretten via de jongere tak uiteindelijk een veilig heenkomen in de Backer-Stichting, die in 1910 werd opgericht. De collectie is sinds 1954 in bruikleen ondergebracht bij het Amsterdams Historisch Museum. De lezer die geïnteresseerd is in de collectie oude meesters van de familie Backer komt niet zoveel te weten, maar die werd dan ook al in 1761 en 1775 geveild. Voor portretliefhebbers is er echter, als men enige taalkundige slordigheden op de koop toe neemt, veel aan het boek te beleven.

A. de Vries

L. Gauthier. *L'Opéra à Hanbourg (1648-1728). Naissance d'un genre, essor d'une ville*. Paris, Presses de l'Université Paris-Sorbonne, 2010. 471 pp. ISBN 978-2-84050-641-6. € 26,00.

Opera is ontstaan in Italië in het begin van de zeventiende eeuw en heeft zich gedurende die eeuw over vele andere landen in Europa verspreid. Overal verliep de introductie anders, als gevolg van de steeds weer verschillende situatie wat betreft het theaterleven ter plekke. Nergens was de introductie gemakkelijk: de medewerking van zangers en musici maakte een voorstelling twee- tot driemaal zo duur als een gewone theateervoorstelling. Het moet de magische aantrekkingskracht van de combinatie van plot, tekst, muziek, spel, kostuums en decors zijn geweest die vorsten enerzijds, particuliere ondernemers anderzijds ertoe heeft bewogen het toch te proberen, en het na een debacle weer opnieuw te proberen. In Hamburg werd in 1678 een opera opgericht, in een gebouw aan de Gänsemarkt, naar Italiaans voorbeeld, maar men speelde er in het

Duits. Deze onderneming moest het behalve tegen de kosten ook nog opnemen tegen de lutherse geestelijkheid van de stad, verklaarde tegenstanders van alle vormen van theater.

In haar studie over de Hamburgse opera gaat Laure Gauthier vooral in op de culturele aspecten van de onderneming. Zo ongeveer de eerste 150 bladzijden bespreekt ze het culturele en muzikale klimaat van Hamburg voorafgaande aan de stichting van de opera, daarna gaat ze vooral in op de thematiek van de gespeelde opera's, de strijd met de clerus en de representatieve functie van de opera in de stad. De muziek komt eigenlijk niet aan de orde. Muziekvoorbeelden ontbreken geheel, bijvoorbeeld. (Ook andere illustraties ontbreken, hetgeen ik in een studie over de opera betreurt.)

Gauthiers studie is goed en kundig geschreven, met het juiste midden tussen de presentatie van algemeenheden en gevoel voor detail. Hoewel zij een zakelijk en duidelijk Frans schrijft, zal de taal van het boek, en dan nog over een Duits onderwerp, de verbreiding ervan buiten Frankrijk wellicht in de weg staan. Voor een niet-Franse lezer oogt het een beetje wonderlijk alle titels in Franse vertaling in de tekst te zien, met de Duitse originele versies tussen haakjes of in de voetnoten. Andersom was beter geweest, mijns inziens. Er is een *zeer* uitvoerige bibliografie aan het einde, waarvan ik de indeling in categorieën wat hinderlijk vind: nu moet men op zoek naar een boek diverse alfabetische lijsten doornemen om de precieze titel te vinden. Toch een nuttige aanvulling op eerdere studies, waaronder overigens de recente dissertatie van Kornee van der Haven (*Achter de schermen van het stadstoneel: Theaterbedrijf en toneelpolemiek in Amsterdam en Hamburg 1675-1750*, Zutphen, 2008) niet onvermeld mag blijven. Gauthier heeft dit werk in haar bibliografie opgenomen, zij het met verwisseling van voor- en achternaam.

R.A. Rasch

J. Israel. *Verlichting onder vuur. Filosofie, moderniteit en emancipatie, 1670-1752*. Franeker, Van Wijnen, 2010. 1184 pp. ISBN 978-90-519-4327-6. € 89,50.

Verlichting onder vuur, het tweede deel in Jonathan Israels drieluik over de ontwikkelingsgang van de verlichting, is een hybride boek. Aan de ene kant

getuigt het luid en duidelijk van één rode draad, in lijn met de centrale these waarmee Israel het afgelopen decennium naam heeft gemaakt: de enige echte verlichting was een radicale, ondergrondse beweging die, in het voetspoor van Spinoza, in de loop van de achttiende eeuw alle heilige huisjes van het Ancien Régime ondermijnde en zo de fundamenten legde voor de moderniteit. Maar ondanks deze eensluidende overkoepelende boodschap omhult *Verlichting onder vuur* aan de andere kant juist de diversiteit van het achttiende-eeuwse geestesleven: met zijn eruditie ontrukkt Israel een heel scala van marginale figuren aan de vergetelheid, en daarmee laat hij bovenal de vele verschillende gezichten van de verlichting zien. En zo is *Verlichting onder vuur* een hybride studie die weliswaar uitgaat van één centrale these, maar in de uitwerking die these eerder weerspreekt dan bekrachtigt.

Israel blinkt uit in zijn daadwerkelijk pan-Europese aanpak, waarmee hij de verlichting bevrijdt uit de klamme omhelzing van nationaal georiënteerde geschiedschrijvers en honderden bronnen uit allerlei contexten in hun internationale samenhang kan bespreken. Dat samenhangende kader is volgens Israel een niet aflatende strijd tussen de radicale spinozistische verlichting en haar gematigde tegenstrevers die trouw bleven aan kerk en traditie. Maar doet Israel met zo'n rigide tweedeling tussen radicaal en gematigd wel recht aan de diversiteit van zijn bronnen? Door iedere denker in het keurslijf van Spinoza te rijgen en daarmee te beoordelen op vermeende moderniteit, komt Israel tot wel erg binaire kenschetsen: zo was Hobbes niet radicaal genoeg en dus geen echte verlichter, blijkt Vico juist een verkapte revolutionair, Hume een overtuigd conservatief en Diderot een toonbeeld van vooruitstrevendheid. Israel heeft een veelkleurig palet voorhanden, maar het beeld dat hij schetst wordt overheerst door zwart-wit.

Dat neemt niet weg dat *Verlichting onder vuur* een buitengewoon rijk boek blijft, ook in de doorgaans soepele Nederlandse vertaling. Het is een boek van haast encyclopedische omvang en overvloed, en het kan daarom wellicht ook het beste gelezen worden als een soort encyclopedie: als een naslagwerk waarin je terugvindt hoe het ook alweer zat met Alberto Radicati, met Johann Lorenz Schmidt, Eugenios Voulgaris of Jean Lévesque de Burigny. Juist door dit soort vergeten figuren uitgebreid voor het voet-